

ria de l'expressió, l'origen i essència del mot ha de ser el mateix.

Modernament, en els escriptors de la Renaixença queda fixat el sentit avui predominant en la llengua comuna, partint de l'oda d'Aribau, on el Montseny és «com guarda vigilant, cubert de *boira* e neu» (estr. vi); i així més o menys apareix en Verdaguier, Costa i Llobera, Pons i Massaveu, etc. Hi ha, però, molts sentits figurats, que es poden veure explicats i exemplificats en els diccs. *Bal.*, *AlcM* i *Ag.*; molt estesos i descabdellats sobretot entre els valencians; en bona part es parteix ací d'un sentit bàsic d'«enterboliment» del pensament, de la vista, de la serietat o del caràcter: s'arriba fins a la idea de «fantasia orgullosa».¹

La de «broma baixa» s'estén fins als extrems del domini lingüístic, almenys fins a Alcoi, Eivissa (PzCabrero «niebla») i les Illes en general, Cardós i Ferrera, Vall de Boí (*bòrya* Cardet, 1953) i Ribagorça en general. Cap al NE. és preferit al sinònim *broma*, no sols en el parlar comú i central, sinó entre els pescadors del Maresme (St. Pol, 1925); a l'Empordà, i avui als voltants de Ripoll, Bagà, Urgellet i Sud d'Andorra, com també en el Baix Vallespir i Rosselló, mentre que *broma* segueix predominant en el Vallespir, Conflent, Capcir, Cerdanya (Guitier, *Atlas Lex. Pyr.*, 146), com també en el Berguedà, Lluçanès, Ripollès i Garrotxa en general. Són moltes, però, les comarques que tendeixen a reservar-lo o preferir-lo per a certes menes de bromes: p. ex. a Cardós i Vall Ferrera és la «broma hivernenca que ho omple tot», i en tot el català central en general s'aplica més que res a la *boira baixa*.

Cridarem especialment l'atenció sobre la variant fonètica evolucionada *bòrya*, que encara que resultant d'una norma d'aplicació general, en aquest mot és un dels que la presenten amb més extensió: encara que, com sempre, és cosa dels dos dialectes occidentals, ací no és sols de la zona de contacte entre els dos, perquè tinc nota d'haver-lo sentit molt endins de terres valencianes, i pel Nord fins a la vall de Boí (supra) (*AlcM* la cita també de Balaguer, Segarra, zona Alacant-Segura, l'Alguer i és la forma usada pels murcians Sevilla, Ga. Soriano; potser també en alt aragonès, on estaria en retrocés, vista la falta de rima en la dita de Fiscal que recullo després).

A Ribagorça i Aragó, encara que el mot també s'hi usa en el sentit de «niebla», designa més aviat els núvols espessos, en particular els que porten aigua: benasq. «ixes *boires* tan espesses portaran aigua» (Ferraz, p. 32); a Cercuran (també parlar de transició, al peu del Turbó) m'advertien que ja «sall *boiras* roias» (1965), a Alins de Llitera «salle *boiras*: pronto plourà» (1965), i així mateix a gran part de l'Alt Aragó oriental; tanmateix a Fiscal (com a Alins) està igualment força estès el sentit de «broma baixa», que fa mal al caminant o al collidor de farratges, com ens ho ensenyen les dites i refranys que hi recullo: «*Boira* seca en Canciàs? — Compra palla o vëndet es guas» ('els bous'), «qué cosa es glòria, / pasar a Fenés [la vall veïna] sin *boira!*» (1965). Kuhn (*RLiR* xi, 107)

ens confirma que, a les altes valls, el mot és també usual a tota la vall de Tena (de Sallent a Biescas), Embún, Echo i Ansó (*RLiR* xi, 107), i tant Peralta com Borao recolliren «*boira*: niebla muy espesa»; i des d'allà s'estén a tota la Navarra de llengua castellana (Iribarren), fins a la part pirinenca, car Azkue el posa en les definicions en castellà, recollides per al mot basc roncalès *lantxer* (etc.).

En zones arcaïtzants d'Aragó més meridionals, tenim, però, variants i sentits més conservadors. Jordana recollí *guaira* «niebla» i això mateix localitzen a la Puebla de Ixar (*RDTP* vii, 220). Però és probable que Mz. Pidal (*RFE* vii, 1920, 34) tingués raó en donar crèdit a Borao quan aquest assegura que *guara* és «viento Norte»; per més que això pugui no ser gaire més que una interpretació etimològica del nom de la *Sierra de Guara*, la gran barrera muntanyosa que separa el Sobrarbe del Somontano d'Osca: deu ser, doncs, un nom consagrat per la gent d'Osca, idea majorment probable si atemem al fet que s'usa parlant de la part occidental molt més que de la resta, més coneguda com a Sierra de Arbe (llavors pot ser que no sigui més que el nord en tant que direcció, i que sigui la consciència de la identitat etimològica amb *boira* i *BOREAS* la que mogui els erudits a parlar del vent). Ara bé tant en *guaira* com en *guara* tenim un resultat arcaic, però normal en l'alt-aragonès, de la combinació de $\varphi + \text{r}$ (i fins $\varphi + \text{r}$).

El nostre mot ha estat sempre, entre les llengües literàries romàniques, peculiar a la nostra. Ni en llengua d'oc no n'hi hagué ús medieval, i si avui apareix en alguna part del territori, és ben poca, car no té ús local ni en el gascó pirinenc ni en aranès (pertot *brumo* o *broumo*); en francès, sempre estrany a la llengua normal, apareix algun cop en la llengua medieval, però amb caràcter tan esporàdic, que és probable que fos un manlleu ocasional del català per part de gent de mar: Ant. Thomas hi assenyala una testimoni de *boyre* c. 1300 (*Notice sur le ms. latin*, 4788), i el del S. XIII que n'assenyalen Jal i el *FEW* (i, 441) no sé pas si és d'una font diferent. Alguna variant i derivat esparsos donen idea d'algun petit focus del mot en parlars d'Oc: Velay *boúra* f. «brouillard, vapeur de l'atmosphère» (Vinols), delf. *abouirar*, *abouirir* «se dit du ciel qui se met à la pluie», algun més en el *REW*, però dubtós, cap a Alvèrnia i Provença (i veg. Martin, *Le Patois de Lallé en Bas-Champsaur*).

Deixant l'Occident romànic, en romanès hi ha mots semblants, que podrien potser remuntar-se a un mateix corrent hellenitzant del llatí vulgar; però tot és més o menys dubtós en un sentit o altre; hi ha sobretot *bură* 'plovicia, boira' i 'gebre'; però, almenys per als altres, Puşcariu (*ZRPb*. xxxvii, 1913, 110; i M-L., *REW*, s. v. *boreas*) pren una posició negativa i sembla que té raó: roms. *bură* 'vent borrascós, borrasca', deu venir de l'esl. *burja* id. i sense relació amb el grec,² tot i que a Tràcia (romanès de Meglen) és *boare* amb el mateix sentit (cf. búlgar *bora*), i que en el de Romania *boare* és 'airet, alenada, xardor' o bé, amb va-